

اثر مکمل قرص و کپسول آهسته‌رهش و تزریق هورمون گونادوتروپین‌ها بر دوقلوژی، وزن تولد و وزن از شیرگیری بزغاله‌های کرکی راینی

محسن احسانی^۱، محمدمهدی شریفی حسینی^۲، حسن صادقی پناه^۳، امید دیانی^۴ و مسعود اسدی فوزی^۵

۱- ۴ و ۵- دانش‌آموخته کارشناسی ارشد، استاد و دانشیار، دانشگاه شهید باهنر کرمان

۲- استادیار، دانشگاه شهید باهنر کرمان، (نویسنده مسوول: mmsharifi@uk.ac.ir)

۳- استادیار، مؤسسه تحقیقات علوم دامی کشور کرج

تاریخ دریافت: ۹۲/۱۱/۶ تاریخ پذیرش: ۹۴/۷/۲۱

چکیده

این تحقیق به منظور بررسی اثر قرص و کپسول مواد معدنی آهسته‌رهش بر بازده تولیدمثلی، دوقلوژی و وزن از شیرگیری بزغاله‌های کرکی راینی در شهرستان بافت استان کرمان اجرا شد. تعداد ۳۰۶ رأس بز کرکی راینی به طور تصادفی انتخاب و به هشت تیمار تقسیم شدند و جهت هم زمان کردن فحلی بزها سیدرگذاری شدند. تیمارها عبارت بودند از: ۱ و ۲) تیمار شاهد با تزریق هورمون eCG و عدم تزریق، ۳ و ۴) تیمار مصرف‌کننده یک قرص آهسته‌رهش با تزریق هورمون eCG و عدم تزریق، ۵ و ۶) تیمار مصرف‌کننده دو قرص آهسته‌رهش با تزریق هورمون eCG و عدم تزریق و ۷ و ۸) تیمار مصرف‌کننده یک کپسول مواد معدنی و ویتامینی با تزریق هورمون eCG و عدم تزریق. نتایج نشان داد که مکمل قرص و کپسول سبب کاهش بازده تولیدمثلی شدند، اما بر دوقلوژی تأثیر مثبتی داشتند ($p < 0/001$)، ولی تأثیر آنها بر وزن تولد و وزن از شیرگیری بزغاله‌ها معنی‌دار نبود. اثر هورمون بردوقلوژی ($p < 0/001$)، وزن تولد بزغاله‌ها ($p = 0/045$) و وزن از شیرگیری بزغاله‌ها معنی‌دار بود ($p = 0/028$). تأثیر امتیاز وضعیت بدن بزهای مادر بر دوقلوژی ($p < 0/001$)، وزن تولد ($p < 0/001$) و وزن از شیرگیری بزغاله‌ها ($p < 0/001$) معنی‌دار بود. اثر سن بز مادر و جنس بزغاله بر دوقلوژی، وزن تولد معنی‌دار نبود، اما جنس بزغاله‌ها بر وزن از شیرگیری آنها تأثیر معنی‌داری ($p < 0/001$) داشتند. به طور کلی استفاده از قرص و کپسول آهسته‌رهش سبب افزایش دوقلوژی شد، ولی افزایش دوقلوژی با کاهش بازده تولیدمثلی در بزهای ماده ختنی شد.

واژه‌های کلیدی: هورمون، وضعیت بدنی، وزن زنده

مقدمه

در کشورهای مانند ایران بز می‌تواند به‌عنوان یکی از منابع تولید محصولات دامی نقش مهمی ایفا نماید (۱۳)، اما کمبود مواد معدنی جیره به‌طور غیرمستقیم از طریق اثر بر سوخت و ساز عمومی حیوان یا به صورت مستقیم باروری را تحت تأثیر قرار می‌دهند. عناصر کم نیاز سلنیوم، مس، مولیبدن، ید، منگنز و روی به سبب تأثیر بر باروری دارای اهمیت هستند (۱۹). بر اساس نظر همینگوی و همکاران (۱۴) سه متغیر نرخ تخم‌کریزی، زنده‌مانی رویان و جنین در ایجاد نرخ دوقلوژی تأثیر دارند. نتایج تحقیق اندروود و همکاران (۲۶) حاکی از این بود که افزودن مکمل شش عنصر معدنی روی، منگنز، مس، کبالت، سلنیوم و ید بر رشد مطلوب، تولید، تولیدمثل و سلامت عمومی بدن نقش مهمی دارند. هم‌چنین تمایز رویان و زنده‌مانی جنین به صورت معنی‌دار تحت تأثیر عناصر کم مصرف مس ید، منگنز و سلنیوم می‌باشد. هر عنصر معدنی هر چند با هدفی خاص برای سلامت تولیدمثل حیوان مهم است، اما مصرف مکملی از مجموعه مواد معدنی اثر بهتری بر رفتارهای جنسی و نرخ دوقلوژی ایجاد می‌کند (۱۴).

ویتامین‌ها در مقایسه با سایر مواد مغذی به مقدار بسیار کم‌تر (میکروگرم) مورد نیاز حیوان می‌باشند ولی کمبود مداوم آنها در غذا سبب اختلال در سوخت‌وساز، بیماری و نهایتاً مرگ می‌شود. اما ویتامین‌های ضروری مورد نیاز

نشخوارکنندگان سه ویتامین A، D و E می‌باشند (۱۶). بهترین روش تأمین مواد معدنی کم مصرف و ویتامین‌ها به ویژه برای دام‌هایی که به شکل سنتی پرورش داده می‌شوند، استفاده از قرص‌های آهسته‌رهش است. مزایای استفاده از مکمل‌های آهسته‌رهش افزایش دوقلوژی، کاهش موارد نازائی و مرده‌زایی و تولد بزغاله‌های ضعیف و کاهش مرگ و میر بزغاله‌ها و رشد منظم و سریع‌تر می‌باشد (۲). استفاده از دو قرص مکمل آهسته‌رهش و تزریق هورمون گونادوتروپین سرم مادیان آبستن سبب شد در میش‌های افشاری درصد بره‌زایی و دوقلوژی به ترتیب ۱۸۰ و ۸۰ درصد بیشتر از شاهد باشد (۱). در ایران تحقیقات اندکی در مورد تأثیر مکمل‌های معدنی آهسته‌رهش بر بازده تولیدمثلی بز و گوسفند انجام شده است. اما تحقیقی در زمینه تأثیر این مکمل‌ها بر بزهای کرکی راینی انجام نشده است. لذا هدف تحقیق جاری مطالعه اثر این مکمل‌ها بر بازده تولیدمثلی این نشخوارکنندگان کوچک بود.

مواد و روش‌ها

این آزمایش از شهریور ۱۳۹۱ تا خردادماه ۱۳۹۲ به مدت نه ماه انجام شد. تعداد ۳۰۶ رأس بز ماده از چهار گله بز کرکی راینی (جدول ۱) از منطقه گوشک شهرستان بافت استان کرمان انتخاب شدند. در شروع امتیاز وضعیت بدن بزهای ماده، سن و شماره گوش آنها ثبت شد. برای هم‌زمان

۵ و ۶) تیمارهای مصرف دو عدد قرص آهسته‌رهش با تزریق هورمون eCG و عدم تزریق و ۷ و ۸) تیمارهای مصرف یک عدد کپسول مواد معدنی و ویتامینی آهسته‌رهش (جدول ۳) با تزریق هورمون eCG و عدم تزریق.

پس از برداشتن سیدرها، بزهای نر در گله وارد شدند تا جفت‌گیری طبیعی انجام شود. در زمان آبستنی علاوه بر علوفه مرتع، بزهای ماده روزانه با دانه جو تغذیه شده و واکسن آنتروتوکسمی و تب برفکی تزریق شد.

کردن فحلی، بزها ۱۴ روز پیش از جفت‌گیری سیدرگذاری شدند (سیدر گوسفند و بز، زلاندنو) و هنگام برداشتن سیدرها به نیمی از بزهای مادر ۴۰۰ واحد بین‌المللی هورمون گونادوتروپین سرم مادیان آبستن eCG تزریق شد. بزهای مادر به صورت تصادفی به هشت تیمار تقسیم شدند که عبارت بودند (جدول ۱) از: ۱ و ۲) تیمارهای شاهد با تزریق هورمون eCG و عدم تزریق، ۳ و ۴) تیمارهای مصرف یک عدد قرص آهسته‌رهش (جدول ۲) با تزریق هورمون eCG و عدم تزریق،

جدول ۱- مشخصات تیمارهای آزمایشی و برنامه تزریق هورمون eCG در چهار گله^۱ تحت آزمایش
Table 1. Characteristics of experimental treatments and eCG hormone injection program in four herds under experiment

مجموع هر گله	تیمارها ^۲								گله‌های تحت آزمایش
	۸	۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱	
۸۲	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۱	۱۱	گله یک
۸۲	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۱	۱۱	گله دو
۸۲	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۱	۱۱	گله سه
۶۰	۷	۷	۶	۶	۶	۶	۱۱	۱۱	گله چهار
	۳۷	۳۷	۳۶	۳۶	۳۶	۳۶	۴۴	۴۴	مجموع هر تیمار

۱- تعداد کل بزهای ماده ۳۰۶ راس بود.
۲- تیمارهای عبارت بودند از: ۱ و ۲) تیمارهای شاهد با تزریق هورمون eCG و عدم تزریق، ۳ و ۴) تیمارهای مصرف یک عدد قرص آهسته‌رهش با تزریق هورمون eCG و عدم تزریق، ۵ و ۶) تیمارهای مصرف دو عدد قرص آهسته‌رهش با تزریق هورمون eCG و عدم تزریق و ۷ و ۸) تیمارهای مصرف یک عدد کپسول مواد معدنی و ویتامینی آهسته‌رهش با تزریق هورمون eCG و عدم تزریق.

جدول ۲- ترکیب عناصر در هر قرص مکمل معدنی آهسته‌رهش
Table 2. The composition of the minerals supplement in each of slow-release tablets

کلسیم (درصد)	منیزیم (درصد)	مس (گرم)	منگنز (گرم)	ید (گرم)	فسفر (گرم)	سدیم درصد	آهن (گرم)	کیالت (گرم)	سلنیوم (گرم)	روی (گرم)
۶/۹	۰/۷۱۱	۰/۰۳۳	۰/۱۶	۰/۰۲۴	۰/۰۰۱	۰/۳۱۲	۰/۳۹۶	۰/۰۶۰	۰/۰۰۸	۰/۰۲۶

جدول ۳- ترکیب عناصر (میلی‌گرم) و ویتامین‌های تشکیل‌دهنده (واحد بین‌المللی) در کپسول مکمل معدنی و ویتامینی آهسته‌رهش
Table 3. Elements composition (mg) and vitamins constituent (international units) of vitamins and minerals supplement of slow-release capsules

مس	کیالت	سلنیوم	منگنز	روی	ید	ویتامین A	ویتامین D3	ویتامین E
۳/۹۴۴	۹۵	۴۵	۳/۱۳	۴/۲۶۳	۳۳۰	۱۹۸/۰۳	۳۹/۶۰۶	۶۹۷

در این مدل، Y_{ijkl} : مشاهدات، μ : میانگین، α_i : اثر آمین قرص، β_j : اثر آمین هورمون، γ_k : اثر آمین امتیاز وضعیت بدنی θ_L : اثر آمین سنو ϵ_{ijkl} : اثر تصادفی اشتباه بود.

در هنگام زایش در ماه بهمن، روز زایش، وزن تولد و جنسیت آنها ثبت و نرخ زایش (تقسیم تعداد میش‌های زایمان کرده بر تعداد میش‌های در معرض جفت‌گیری در یک دوره جفت‌گیری $100 \times$) و قصری (حاصل کم کردن عدد ۱۰۰ از نرخ آبستنی می‌باشد) محاسبه شده (۱۶) و به بزغاله‌ها شماره گوش زده شد. بعد از دوره شیرخوارگی در ماه خرداد، ضمن از شیر گرفتن بزغاله‌ها، وزن از شیرگیری آنها نیز ثبت شد.

نتایج و بحث

نرخ باروری

نرخ باروری در تیمارهای شاهد، مصرف یک قرص، مصرف دو قرص و مصرف کپسول به ترتیب ۰/۷۹، ۰/۹۰ و ۰/۸۷ بود و تفاوت معنی‌داری بین آنها وجود داشت ($p < 0.001$). نتایج تحقیق نشان داد که با مصرف قرص و کپسول مواد معدنی کم‌مصرف و ویتامین‌ها، از نرخ باروری کاسته شد. اولسون و همکاران (۲۰) تأثیر ترکیبی از مس، کیالت، منگنز و روی را به شکل آلی و غیرآلی (مس ۱۲۵ میلی‌گرم، کیالت ۲۵ میلی‌گرم، منگنز ۲۰۰ میلی‌گرم و روی ۳۶۰ میلی‌گرم) را در دو سال زایش روی وضعیت تولیدمثل گاوهای آزمایش کردند. نتایج آنها نشان داد که ترکیبی از مس، کیالت، منگنز و روی اگر در سطح بالاتر از سطح مورد نیاز حیوان تغذیه شوند به کاهش عمل‌کرد تولیدمثل منجر می‌شوند. به نظر می‌رسد مکمل‌های آهسته‌رهش باید بر

مدل آماری طرح

در این طرح اثرات نوع مکمل مواد معدنی و تزریق و عدم تزریق هورمون eCG و اثر متقابل بین آنها در قالب یک آزمایش فاکتوریل 2×4 مورد بررسی قرار گرفت (دام‌های مورد بررسی از سنین مختلف و وضعیت بدنی متفاوتی برخوردار بودند. لذا داده‌های این تحقیق در طرح آماری برای این اثرات تصحیح شدند). داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار ASReML با روش GLM مورد تجزیه و تحلیل آماری قرار گرفته و با آزمون چند دامنه‌ای دانکن میانگین‌ها با هم مقایسه شدند ($p < 0.05$). مدل آماری مورد استفاده به شرح زیر بود:

$$Y_{ijklm} = \mu + \alpha_i + \beta_j + \gamma_k + \theta_L + \epsilon_{ijklm}$$

1- CIDER Sheep and Goat Device, New Zealand

2- Slowly Release (Small Trace Sheep, England)

افزایش دوقلوژی در تیمارهای مصرف‌کننده قرص و کپسول مکمل مواد معدنی سبب افزایش نرخ بره‌زایی نشد.

تأثیر تزریق هورمون بر دوقلوژی

تزریق هورمون سبب افزایش معنی‌دار دوقلوژی (جدول ۴) شد ($p < 0.001$). در تحقیق کهرام و همکاران (۱۶) تأثیر قرص‌های نگاری- شکمبه‌ای عناصر معدنی آهسته‌رهش، سیدرگذاری و تزریق ECG بر فراسنجه‌های تولیدمثلی میش لری در فصل تولیدمثل مؤثر بوده و نتایج نشان داد تأثیر هورمون ECG بر نرخ تولیدمثلی، بره‌گیری، دوقلوژی، درصد میش‌های دوقلوزا معنی‌دار بود. هم‌چنین در تحقیق عبدالهی و همکاران (۱) تأثیر آزادسازی آهسته عناصر معدنی و تزریق ECG بر صفات تولیدمثلی میش‌های افشاری مؤثر بوده، درصد بره‌زایی و دوقلوژی (به ترتیب ۱۸۰ و ۸۰ درصد) بود. در آزمایش حاضر، دوقلوژی در میش‌هایی که دو قرص مکمل معدنی ویتامینی مصرف و از ECG نیز تزریق شده بود نسبت به شاهد بیشتر بود ($p < 0.05$). تزریق ECG سبب افزایش رشد فولیکول‌های حاوی تخمک شده و لذا نرخ بره‌زایی در میش‌ها افزایش یافت. هورمون گونادوتروپین سرم مادبان آستن، فولیکول را در جهت تولید هورمون استروژن تحریک کرده تا میش را وادار به فحل شدن کند (۱۰).

اساس نیاز حیوانات بومی و تأمین آنها با مواد غذایی قابل دسترس در هر منطقه، طراحی و انتخاب شوند. حیوانات در صورتی به افزودن هر ماده مغذی خاص به جیره پاسخ می‌دهند که سطح آن در جیره محدودکننده باشد (۲۶).

تأثیر مصرف قرص و کپسول آهسته‌رهش بر دوقلوژی

دوقلوژی (نسبت به بزهای زایمان کرده) تحت تأثیر تیمارهای مصرف قرص و کپسول قرار گرفت و نسبت به دو تیمار شاهد، دوقلوژی افزایش یافت (جدول ۴، $p < 0.001$), اما بین تیمارهای مصرف‌کننده یک یا دو قرص و نیز کپسول مکمل مواد معدنی تفاوت معنی‌داری از نظر دوقلوژی وجود نداشت. مس، ید، منگنز، سلنیوم و روی به طور کاملاً معنی‌دار بر تمایز رویان و زنده‌مانی جنین تأثیر دارند. سه متغیر نرخ تخمک‌ریزی، زنده‌مانی رویان و زنده‌مانی جنین در ایجاد نرخ دوقلوژی مؤثر هستند. تأمین سلنیوم برای زنده‌مانی رویان لازم هست، هم‌چنین عناصر دیگر به همراه آهن برای زنده‌مانی جنین و افزایش نرخ آبستنی (این عناصر در مکمل قرص و کپسول موجود بود، لذا بر زنده‌مانی رویان تأثیر مثبت داشت) لازم می‌باشند (۱۴). اما با توجه به نرخ باروری پایین در تیمارهای مصرف‌کننده قرص و کپسول آهسته‌رهش،

جدول ۴- میانگین حداقل مربعات ($\pm$ خطای معیار) تأثیر قرص و کپسول عناصر کم مصرف و ویتامین‌ها، هورمون، وضعیت بدنی، سن و جنس بزغاله‌ها بر دوقلوژی

Table 4. Least-squares means ($\pm$ standard error) of the effect of tablets and micronutrients and vitamins capsules, hormone, body condition, age and sex of kids on the twinning

تیمارها	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸
دوقلوژی	۱/۰۰±۰/۰۵۰	۱/۲۳±۰/۰۵	۱/۲۳±۰/۰۵	۱/۰۰±۰/۰۵	۱/۲۸±۰/۰۵	۱/۰۰±۰/۰۵۰	۱/۰۰±۰/۰۵۰	۱/۰۰±۰/۰۵۰
سطح معنی‌دار								
مکمل مواد معدنی								<۰/۰۰۱
تیمارهای مصرف یک قرص						۱/۰۷ ^a ±۰/۰۴		
تیمارهای مصرف دو قرص						۱/۰۶ ^a ±۰/۰۴		
تیمارهای مصرف کپسول						۱/۰۷ ^a ±۰/۰۳		
تیمارهای شاهد						۱/۰۰ ^d ±۰/۰۳		
هورمون								<۰/۰۰۱
تیمارهای دارای تزریق هورمون						۱/۱۸ ^a ±۰/۰۲		
تیمارهای عدم تزریق هورمون						۱/۰۰ ^d ±۰/۰۲		
وضعیت بدن بزهای مادر								<۰/۰۰۱
۱						۱/۰۵ ^a ±۰/۰۵		
۲						۱/۰۴ ^a ±۰/۰۲		
۳						۱/۰۷ ^a ±۰/۰۳		
۴						۱/۰۰ ^d ±۰/۰۲		
سن بزهای ماده (سال)								۰/۷۵۳
۱						۱/۰۰±۰/۰۶		
۲						۱/۰۰±۰/۰۶		
۳						۱/۰۶±۰/۰۲		
۴						۱/۰۵±۰/۰۲		

۱- اثرات متقابل بین مصرف مکمل‌های مواد معدنی و تزریق هورمون معنی‌دار نبود.

۲- تیمارها عبارت بودند از: ۱ و ۲) تیمارهای شاهد با تزریق هورمون ECG و عدم تزریق، ۳ و ۴) تیمارهای مصرف یک عدد قرص آهسته‌رهش با تزریق هورمون ECG و عدم تزریق، ۵ و ۶) تیمارهای مصرف دو عدد قرص آهسته‌رهش با تزریق هورمون ECG و عدم تزریق و ۷ و ۸) تیمارهای مصرف یک عدد کپسول مواد معدنی و ویتامینی آهسته‌رهش با تزریق هورمون ECG و عدم تزریق.

تأثیر وضعیت بدنی بزهای مادر بر دوقلو زایی

وضعیت بدنی بزهای مادر بر دوقلو زایی معنی دار بود ($p < 0/001$) و میانگین دوقلو زایی در بزهای مادری با امتیاز وضعیت بدنی کم تر از چهار، بیشتر از بزهای با امتیاز وضعیت بدنی چهار بود (جدول ۵، $p < 0/05$). در تحقیق کچویی و همکاران (۱۵) تأثیر امتیاز وضعیت بدنی بزهای ماده بر عمل کرد تولید مثلی و بر وزن تولد بزغاله‌ها یک قلو و دوقلو و نیز بر نرخ بز زایی معنی دار بود. در تحقیق معینی و همکاران (۲۰) امتیاز وضعیت بدنی اثر معنی داری بر بره‌های متولد شده به میش‌های جفت‌گیری کرده داشت ($p < 0/05$). امتیاز وضعیت بدنی تأثیر مثبتی بر غلظت هورمون‌های فولیکولی و لپتین سرم خون بزها دارد، امتیاز وضعیت بدنی بیشتر سبب افزایش لپتین خون در فصل جفت‌گیری می‌شود (۸). هورمون لپتین سبب کاهش ذخائر چربی و افزایش مصرف انرژی و افزایش سوخت و ساز می‌شود (۹). این هورمون در چندین عمل کرد فیزیولوژیکی شامل: تنظیم مقدار غذای مصرفی، مصرف انرژی، تنظیم دمای بدن و کلیه عوامل تعادل متابولیک بدن نقش دارد (۲۱).

تأثیر سن بزهای ماده و جنس بره‌ها بر دوقلو زایی

تأثیر سن بزهای ماده و همچنین نر و ماده بودن بزغاله‌ها بر دوقلو زایی بی تأثیر بود (جدول ۴). ولی در تحقیق اسماعیلی زاده و همکاران (۷)، در میش‌های کردی غرب کشور، با افزایش سن از دو به پنج سال به باروری افزوده شد (از میش‌های قصر کاسته شد)، زیرا با افزایش سن حیوان به امتیاز وضعیت بدنی افزوده شده بود.

تأثیر مصرف قرص و کپسول آزاد رهش و تزریق هورمون بر وزن تولد بزغاله‌ها و کیلوگرم وزن زنده بزغاله متولد شده از هر بز ماده

مصرف قرص و کپسول آهسته‌رهش بر وزن تولد بزغاله‌ها و کیلوگرم وزن زنده بزغاله متولد شده (وزن کلی بزغاله‌های یک قلو و دوقلوی متولد شده به ازای یک بز مادر) تأثیری نداشت (جدول ۵). اما تزریق ۴۰۰ واحد بین‌المللی هورمون eCG بر وزن تولد بزغاله‌ها و کیلوگرم وزن زنده بزغاله‌های متولد شده از هر بز ماده تأثیر معنی داری داشت (به ترتیب $p = 0/045$ و $p < 0/001$) در تحقیق کهرام و همکاران (۱۶)، تأثیر قرص‌های نگاری- شکمبه‌ای آهسته‌رهش مواد معدنی به همراه هورمون eCG بر میانگین توزن تولد بره‌ها معنی دار بود. مواد مغذی اثر مستقیمی بر مکانیسم‌های تأثیرگذار در رشد رویان و پیشرفت جنین دارند. این مکانیسم‌ها با شاخصه‌های وزن تولد بره ارتباط نزدیکی دارند (۱۱). هورمون eCG، تخمدان را برای افزایش تخم‌ریزی تحت تأثیر قرار می‌دهد و همچنین موجب کاهش جذب رویان، جذب رویان و سقط جنین می‌شود (۱۵).

تأثیر امتیاز وضعیت بدن بز مادر بر وزن تولد بزغاله‌ها و بر کیلوگرم وزن زنده بزغاله متولد شده از هر بز ماده

امتیاز وضعیت بدنی بز مادر بر وزن تولد بزغاله‌ها و کیلوگرم وزن زنده بزغاله متولد شده از هر بز ماده تأثیر

معنی داری داشت (به ترتیب $p < 0/001$ و $p < 0/001$) و از بزهای مادر با امتیاز وضعیت بدنی بالاتر، بزغاله‌های سنگین تری متولد شدند. میانگین وزن بزغاله‌های متولد شده از مادرانی با امتیاز وضعیت بدنی چهار بیشتر بود (جدول ۵، $p < 0/05$). همچنین کیلوگرم وزن زنده بزغاله‌های متولد شده از بزهای مادری با امتیاز بدنی سه و چهار بیشتر بود ($p < 0/05$) در بزهای مادر با امتیاز بدنی بیشتر، ذخایر بالاتر داشته و به نحو مناسب تری جنین را تغذیه می‌کنند (۷، ۱۶). اما در تحقیق علیاری (۳) در میش‌های افشاری، تأثیر نمره وضعیت بدنی بر وزن تولد بره‌ها معنی دار نبود.

تأثیر سن بز مادر و جنسیت بزغاله بر وزن تولد بزغاله و کیلوگرم وزن زنده بزغاله متولد شده از هر بز ماده

اثر سن بز مادر و جنسیت بزغاله متولد شده بر وزن تولد بزغاله و کیلوگرم وزن زنده بزغاله متولد شده از هر بز ماده معنی داری نبود (جدول ۵). اما در آزمایش واعظ ترشیزی و همکاران (۲۷) در یک گله گوسفند بلوچی، وزن تولد بره‌ها تحت تأثیر سن مادر قرار گرفت و با افزایش سن میش‌ها به وزن تولد بره‌ها افزوده شد. به نظر می‌رسد به علت وابسته بودن بزهای کرکی رائینی به مرتع و خشکسالی‌های سال‌های اخیر و کاهش کمیت و کیفیت علوفه مرتع، بزهای مادر نتوانسته‌اند رشد سالانه خود را داشته باشند و لذا سن آنها بر وزن تولد بره‌ها بی تأثیر بود.

تأثیر مصرف قرص و کپسول آزاد رهش و تزریق هورمون بر وزن از شیرگیری بزغاله‌ها و کیلوگرم وزن زنده شیرگیری بزغاله‌ها از هر بز ماده

وزن از شیرگیری بزغاله‌ها و کیلوگرم وزن از شیرگیری بزغاله‌ها (وزن کلی از شیرگیری بزغاله‌های یک قلو و دوقلو به ازای یک میش) تحت تأثیر مصرف قرص مکمل عناصر کم مصرف آهسته‌رهش و کپسول مکمل عناصر و ویتامین‌های آهسته‌رهش قرار نرفت (جدول ۷). عناصر موجود در مکمل‌های معدنی می‌توانند وارد شیر بزغاله شده و سبب بهبود وضعیت این عناصر در دوره بعد از شیرگیری شوند (۱۲)، احتمالاً این عناصر در مراتع و منابع خوراکی بزهای کرکی رائینی به اندازه کافی بوده است و این عامل سبب شده وزن تولد و از شیرگیری تیمارهای مصرف کننده مکمل‌های مواد معدنی کم مصرف با تیمارهای شاهد تفاوتی نداشته باشند.

تأثیر تزریق هورمون بر وزن از شیرگیری و کیلوگرم وزن از شیرگیری بزغاله‌ها

تزریق هورمون eCG بر وزن از شیرگیری و کیلوگرم وزن از شیرگیری بره‌ها تأثیر معنی داری (به ترتیب $p = 0/028$ و $p = 0/033$) داشت. وزن از شیرگیری تحت تأثیر وزن تولد بوده و تزریق هورمون سبب افزایش وزن بزغاله‌های متولد شده و کیلوگرم وزن زنده بزغاله‌های متولد شده از بزهای ماده شد (جدول ۵)، لذا تأثیر وزن تولد سبب افزایش وزن از شیرگیری شد. زیرا هم‌بستگی ژنتیکی، فنوتیپی و محیطی زیادی بین وزن تولد و وزن از شیرگیری وجود دارد (۲۳).

احتمالاً منابع خوراکی بزها تعدادی از عناصر کم مصرف را تأمین کرده و تأمین بیشتر این عناصر سبب کاهش بازده تولیدمثلی شد. لذا پیشنهاد می‌شود بر اساس غلظت عناصر ضروری در خوراک و خون نشخوارکنندگان بزرگ و کوچک در نقاط مختلف ایران، مکمل‌های آهسته‌رهش مناسب طراحی و مصرف شوند که در صورت مناسب بودن، با تأمین ریزمغذی‌ها بازده تولیدمثلی و دوقلوژیایی افزایش خواهد یافت. به این ترتیب با نگهداری تعداد بزهای ماده کم‌تر، بزغاله بیشتری متولد می‌شوند.

ویتامینی موجود در قرص‌ها و کپسول‌های مورد استفاده را از طریق علفه‌های مرتعی و مواد خوراکی مصرفی دریافت کرده و کمبودی نداشته باشند ولی قرص و کپسول آهسته‌رهش بر دوقلوژیایی تأثیر داشتند. به نظر می‌رسد استفاده از این قرص‌ها پیش از جفت‌گیری روی تخمدانها تأثیر گذاشته و عملی مثل فلاشینگ را انجام می‌دهند و سبب آزاد شدن تعداد فولیکول‌های بیشتری از تخمدان شده و احتمال دوقلوژیایی در بزها را بیشتر می‌کند. ولی این مکمل‌ها سبب کاهش بازده تولیدمثلی شدند و نرخ قصری را افزایش دادند. لذا به این ترتیب افزایش دوقلوژیایی با کاهش بازده تولیدمثلی خنثی شد.

جدول ۶- میانگین حداقل مربعات ($\pm$ خطای معیار) تأثیر قرص و کپسول عناصر کم مصرف و ویتامین‌ها، تزریق هورمون، وضعیت بدنی، سن، جنس و تغذیه کمکی بر وزن از شیرگیری بزغاله‌ها و کیلوگرم از شیرگیری بزغاله‌ها

Table 6. Least-squares means ($\pm$ standard error) of the effect of tablets and micronutrients and vitamins capsules, hormone injections, physical condition, age, sex and supplemental nutrition on weaning weight and kg weaning weight of goat kids

		تیمارها ^۱								
		۸	۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱	
وزن از شیرگیری بزغاله‌ها		۱۴/۹۲±۰/۵۱	۱۴/۷۱±۰/۴۸	۱۳/۷۹±۰/۴۹	۱۴/۷۴±۰/۵۱	۱۴/۲۳±۰/۵۱	۱۴/۲۹±۰/۵۱	۱۳/۶۴±۰/۴۹	۱۴/۵۸±۰/۵۶	
کیلوگرم وزن زنده از شیرگیری		۱۴/۹۲±۰/۵۱	۱۴/۷۱±۰/۴۹	۱۳/۷۹±۰/۵۰	۱۴/۷۴±۰/۵۱	۱۳/۲±۰/۵۱	۱۴/۲۹±۰/۵۱	۱۳/۶۴±۰/۴۹	۱۴/۵۸±۰/۵۵	
----- تأثیر متغیرها بر وزن از شیرگیری بزغاله‌ها -----		----- تأثیر متغیرها بر کیلوگرم وزن زنده از شیرگیری -----								
متغیر	مکمل معدنی	کیلوگرم بزغاله متولد شده		احتمال معنی‌داری		دوقلوژیایی		احتمال معنی‌داری		
تیمارهای مصرف یک قرص		۱۰/۵۴±۰/۴۳		-/۰/۹۲		۱۴/۰۶±۰/۳۷		-/۰/۸۳		
تیمارهای مصرف دو قرص		۱۰/۵۰±۰/۴۳				۱۳/۷۵±۰/۳۷				
تیمارهای مصرف کپسول		۱۱/۲۰±۰/۴۲				۱۴/۲۵±۰/۳۵				
تیمارهای شاهد		۱۲/۱۴±۰/۴۲				۱۴/۸۱±۰/۳۵				
هورمون		۱۵/۴۰ ^a ±۰/۲۹		-/۰/۲۸		۱۳/۸۹ ^b ±۰/۲۵				
تیمارهای دارای تزریق هورمون		۱۴/۵۹ ^d ±۰/۳۰				۱۴/۵۹ ^a ±۰/۲۵				
تیمارهای فاقد تزریق هورمون		۱۵/۶۶ ^a ±۰/۷۵		<۰/۰۰۱		۱۴/۸۳ ^a ±۰/۶۸				
وضعیت بدن بزهای مادر		۱۴/۵۱ ^a ±۰/۲۵				۱۴/۰۳ ^a ±۰/۲۲				
۱		۱۵/۳۰ ^a ±۰/۳۸				۱۵/۰۲ ^a ±۰/۳۴				
۲		۹/۹۳ ^b ±۲/۹۲				۹/۹۳ ^b ±۰/۶۰				
۳		۱۳/۸۶±۰/۹۳		-/۰/۸۳		۱۳/۸۶±۰/۸۴				
۴		۱۴/۰۶±۰/۹۳				۱۴/۰۶±۰/۸۴				
سن بزهای ماده (سال)		۱۴/۸۱±۰/۳۶				۱۴/۲۲±۰/۳۲				
۱		۱۴/۸۶±۰/۲۶				۱۴/۴۱±۰/۲۴				
۲										
۳										
۴										

۱- اثرات متقابل بین مصرف مکمل‌های مواد معدنی و تزریق هورمون معنی‌دار نبود.

۲- تیمارها عبارت بودند از: ۱ و ۲) تیمارهای شاهد با تزریق هورمون eCG و عدم تزریق، ۳ و ۴) تیمارهای مصرف یک عدد قرص آهسته‌رهش با تزریق هورمون eCG و عدم تزریق، ۵ و ۶) تیمارهای مصرف دو عدد قرص آهسته‌رهش با تزریق هورمون eCG و عدم تزریق و ۷ و ۸) تیمارهای مصرف یک عدد کپسول مواد معدنی و ویتامینی آهسته‌رهش با تزریق هورمون eCG و عدم تزریق. در هر ستون، میانگین‌های هر متغیر با حروفی متفاوت، نشان‌دهنده اختلاف معنی‌داری می‌باشد ($p < 0.05$).

منابع

1. Abdullahi, A., M.H. Shahir and H. Kahram. 2010. The Effect of the Slow Release of mineral and administration of PMS Gon reproductive traits of Afshari ewes, Fourth Congress of Animal Science, Karaj, pp: 432 (In Persian).
2. Aliarabi, H. and A. Fadayifar. 2014. Effect of slow release bolus of Zn, Se and Co on performance and some blood metabolites pregnant ewes and their lambs, Veterinary Journal (Pajouhesh & Sazandegi), 13: 45-56 (In Persian).
3. Aliyari, D. 2009. The BSC effect at the time of mating on the reproductive performance of Afshari ewes. Master Thesis, Department of Animal Sciences, Faculty of Agriculture, University of Kermanshah (In Persian).
4. Ansari Renani, H.R., J.P. Mueller, B. Rischkowsky, S.M. Seyed Momen, O. Alipour, M. Ehsani and S. Moradi. 2012. Cashmere quality of Raeini goats Kept by nomads in Iran. Small Ruminant Research, 104: 10-16.

5. Baghchehmaryam, M.B., M. Moradi shahrehabak, S.R. Miraei Ashtiani, A. Rashidi and M. Sheykh Ahmadi. 2010. Estimation of Genetic and Phenotypic Parameters for Some Economic Traits in Markhoz Goat. *Research on Animal Production*, 1: 1-15 (In Persian).
6. Eilami, B. 2007. Lactation performance and lamb growth of Torky Ghashghaii sheep. *Pajouhesh & Sazandegi*, 79: 80-89 (In Persian).
7. Esmaeili-Zadeh, A., M. Akbari Gharaei and S.A. Miraei-Ashtiani. 2004. Effects of ewe live weight and body condition at mating on fertility and lambing season of Kurdy sheep in extensive production system. *Pajouhesh & Sazandegi*, 61: 8-16 (In Persian).
8. Gamez Vazquez, H.G., C.A. Rosales Nieto, R. Banuelos-Valenzuela, J. Urrutia-Morales, M. Olivia-Diaz Gomez, J.M. Silva-Ramos and C.A. Meza-Herrera. 2008. Body condition score positively influence plasma Leptin concentration in Criollo Goats. *Journal of Animal and Veterinary Advances*, 7: 1237-1240.
9. Gharehbash, A.M., T. Ghoorchi, S. Hassani, N.M. Torbati-nejad and H. Mansuri. 2009. Effects of milk replacer and different starter diets on growth, feedintake and rumen development in suckling lambs. *Journal of Agricultural Science and Natural Recourses*, 16: 118-125.
10. Godfery, R.R., M.L. Gary and J.R. Collins. 1997. A comparison of two methods of estrous synchronization of hair sheep in the tropics. *Animal. Reproduction. Science*, 47: 99-106.
11. Gordon, I. 2003. Laboratory production of cattle embryo. CABI.
12. Grace, N.D. and S.O. Knowles. 2005. "Evaluation of "SMART Shot selenium plus iodine", a new supplement for ewes-GCPV trial AGR0405 final report," Tech. Rep., pre-seed commercial group, Agresearch, Palmerston North, New Zealand.
13. Hatefi, A., A. Towhidi, A. Zali, S. Zeinodini, M. Ganj khanluo and Y. Khalifelou. 2011. Effect of Beta Agonist Zilpaterol Hydrochloride on Feedlot Performance, Carcass Traits and Some Blood Parameters in Castrated Mahabadi Male Kid Goats. *Research on Animal Production*, 3: 23-35 (In Persian).
14. Hemingway, R., J.J. Parkins and N.S. Ritchie. 2001. Enhanced reproductive performance of ewe given a sustained-release multi-trace element/vitamin ruminalbolus. *Small Ruminant Research*, 39: 25-30.
15. Kachoei, R., M.M. Moeini and M. Surrey. 2011. The BCS impact on reproductive performance and colostrum production Markhoz goats, Fifth Iranian Congress of Animal Science, 816 pp.
16. Kahram, H. 2011. The study of increasing lambing nomads sheep in Lorestan Province, the office of comprehensive studies of the tribes, the new course of the summer, No.57, pp: 47-73 (In Persian).
17. Kara, C., A. Orman, E. Topal and E. Arkungoz. 2010. Effects of supplementary Nutrition in Awassi ewes on sexual Behaviors and Reproductive traits. *Journal of Biological Environmental Science*, 4: 15-21.
18. Khaldari, M., P. Tajik and A. Afalzadeh and N. Farzin. 2004. Efficacy of CIDR and eCG on estrous synchronization and twining rate Zandi ewes during the breeding season. *Journal of Veterinary Research*, 59: 141-145 (In Persian).
19. Macdonald, P., R.A. Edwards, J.F.D. Greenhalgh, C.A. Morgan, L.A. Sinclair and R.G. Wilkinson. 2011. *Animal Nutrition*, 7th Edition, Prentice Hall press, 692 pp.
20. Moeini, M.M., D. Aliyari and M.G. Shahir. 2011. The effect of BCS on some biological parameters of blood and reproductive performance of Afshari ewes. *Journal of Veterinary Medicine, Islamic Azad University of Sanandaj*, 5: 42-33 (In Persian).
21. Niimi, M., M. Sato and T. Taminato. 2001. Neuropeptide Y in central control of feeding and interactions with orexin and leptin. *Endocrine* 14: 269-273.
22. Olson, P.A., D.R. Brink, D.T. Hickok, M.P. Carlson, N.R. Schneider, G.H. Deutscher, D.C. Adams, D.J. Colburn and A.B. Johnson. 1999. Effects of supplementation of organic and inorganic combinations of copper, cobalt, manganese and zinc above nutrient requirement levels on postpartum two-year-old cows. *Journal of Animal Science*, 77: 522-532.
23. Rashidi, A., F.A. Shahrodi, A. Nik-Khah and Y. Asghar. 1998. Genetic and phenotypic parameter for growth traits in Moghani sheep. *Iranian Journal of Agricultural Science*, 9: 227-235.
24. Successful supplementary feeding of grazing animal in Australia, 2010. http://www.cooper-animalhealth.com.au/Manuals/sp/Block_Manual.pdf.
25. Susilorini, T.E., S. Maylinda, P. Surjowardojo and B. Suyadi. 2014. Importance of body condition scores for milk production traits in Peranakan Etowah goats. *Journal of Biology, Agriculture and Healthcare*, 4: 151-157.
26. Underwood, E.J. and N.F. Suttle. 1999. *Copper in the Mineral Nutrition of Livestock* 3rd edition. CABI Publishing New York.
27. Vaez Turshizi, R., N. Emam Jomeh, A. Nikkhah and M. Hijazi. 1992. Effect of environmental factors on pre-weaning traits and genetic parameters of the characters in a flock of sheep Baluchi, *Iranian Journal of Agricultural Science*, 23: 43-33.
28. Zare Shahneh, A., M.J. Zamiri, J. IzadiFar, S.M. Fatemi, A. Nikkhah and N. Sefid Bakht. 2006. Milk production and lamb grow thin Ghezel sheep. *Journal of Veterinary Research (Tehran University)*, 61: 311-305.

The Effect of Slow-Release Mineral Supplements and eCG Injection on Twinning, Birth Weight and Weaning Weight to Fluffy Raeini Goats

Mohsen Ehsani¹, Mohammad mehdi Sharifi Hosseini², Hasan Sadeghi Panah³, Omid Dayani⁴ and Masoud Asadi Foozi⁵

1- Graduate M.Sc. Student, Professor and Associate Professor, Shahid Bahonar University of Kerman,

2- Assistant Professor, Shahid Bahonar University of Kerman (Corresponding author: mmsharifi@uk.ac.ir)

3- Assistant Professor, Animal Science Research Institute, Karaj Iran

Received: January 26, 2015

Accepted: October 13, 2015

Abstract

This study was carried out to investigate the effect of slow-release bolus on reproductive efficiency, twinning and weaning weight. 306 female Cashmere Raeini goats were selected randomly and divided into eight treatments. Treatments were: 1 and 2) control with and without injection eCG, 3 and 4) Consumption one slow-release bolus with and without injection eCG, 5 and 6) Consumption two slow-release boluses with and without injection eCG and 7 and 8) Consumption one mineral and vitamin capsules with and without injection eCG. To synchronize estrus, CIDRs were installed in goats and eCG hormone injected in a half of goats. The results showed that reproductive efficiency was reduced with slow-release bolus and capsule supplements. But they had significant effect on twinning ($p < 0.001$), but there wasn't significant effect on birth weight and weaning weight, effect of hormone injected was significant on twinning ($p < 0.001$), birth weight ($p = 0.045$) and weaning weight ($P = 0.028$). Body condition score (BCS) of male goat had significant effect on twinning ($P < 0.001$), birth weight ($P < 0.001$) and weaning weight ($P < 0.001$). Female goat's age hadn't significant effects on twinning and birth weight and kids weaning weight. But sex of kids had a significant effect on kids weaning weight ($P < 0.001$). Twinning was increased by using slow-release bolus and capsule, but the increase in litter size was neutralized by decreased reproductive efficiency in female goats.

Keywords: Body condition, Hormone, Live weight